

Malé město¹

Děda bydlel v přízemí. Nebyl to můj děda, ale komunitní Děda. Pro starší to byl Slávčin stařeček, ale Slávka mu říkala „Děda“, tak jsme mu tak říkali i my. Slávka žila s prarodiči a byla naše kámoška ze sídliště. Její děda byl milý a přístupný. Bavil se s každým. A byl myslivec. Myslím, že jsem ho nikdy neviděl s kusem zvěře, ale mnohdy jsem ho zahlédl s flintou, v myslivecké uniformě.

A tenhle Slávčin děda měl syna, který se jmenoval tak jako můj otec. Oba zemřeli, ještě než zestárli. Děda měl i vnuka, který se jmenoval jako já. Navíc si Slávka nakonec vzala mého bratrance, který se zase jmenuje tak jako můj bratr. Příjmení máme všichni stejné a všichni se známe. Prostě malé město s malou romskou komunitou.

Začátkem devadesátých let to bylo u nás divoké. Žilo tady hodně nácků. Oni vlastně asi nikam nezmizeli, jsou tu pořád, i dnes. Jen jsou dospělejší a Romy už nechodí mlátit v tlupách jako tehdy.

Na Romy!

K našemu baráku, paneláku se šesti patry, chodili často. Bydleli jsme v nejvyšším patře a často jsem přemýšlel nad tím, že by možná stačilo hodit dolů z okna těžký ocelový šroub. Nebo kovovou kuličku. Ano, k takovým myšlenkám vás dovedou náckové vykřikující rasistická hesla pod vašimi okny, když je vám třeba devět let.

Většinou jsem je ale nezaregistroval, protože jsem spal. Rodiče nás chránili a snažili se, abychom měli hezké dětství i v těžkých časech, ale před jejich rozhovory se sousedy nás ochránit nedokázali. A takto jsem se během jednoho rozhovoru dozvěděl i o tom, že náckové zbili Slávčina dědu. Prý si s ním házeli v jeho pokoji. Ta děsivá představa křehkého, na smrt vyděšeného dědečka, mě neopouští ani po třiceti letech.

Děda měl přece flintu. Měl ji použít, říkal můj otec. Co by se asi stalo a k čemu by to vedlo, si raději nechci představovat. Někoho zabít musí být strašné. I kdyby v sebeobraně. Cesta od hrozného události k události tragické je velice krátká.

Frajer Ivan

Nejtragičtější událostí v mých vzpomínkách na devadesátá léta bylo zabití Ivana. Dodnes nevíme, jak se to stalo. Ivan byl neskutečný frajer. Byl tehdy o takových

¹ Jak citovat: Daniel, S. 2023. Malé město. *Romano džaniben* 30 (2): 97–99.

deset let starší a všichni jsme chtěli být jednou jako on. Holky po něm šlely.

Jenže dnes je všechno jinak a už je to dvacet let, co na Mondara jen vzpomínáme. Jednoho dne našli jeho tělo za plotem u velké obchodní budovy. Uzavřelo se to tak, že šel ukrást satelit, který byl na domě. Jenže my víme i to, že rozhodně nic krást nepotřeboval – byl to přece frajer Mondar, který měl, nebo mohl mít všechno. A také víme od lidí, se kterými byl dřív v ten den, že měli nějakou potyčku s nácky. Byly Velikonoce a alkohol tekł proudem.

V naší tehdejší třídě na základce jsme byli dva Romové. Učitelka výtvarky si nás oba vzala stranou a zeptala se, co si myslíme, že se stalo. Tak jsme jí řekli, co se říkalo *mezi našimi*. Verzi se satelitem nikdo nevěřil. Rodiče, kteří chtěli, aby se jim synové vrátili domů ve zdraví, jim neříkali: „Nekrad' satelit!“ Varovali nás, mladší i starší kluky: „Nezůstávej dlouho venku a nikdy nebud' sám. Hlíďte se navzájem.“ A v tomhle jsem vyrůstal.

Vlastně to asi potom celé ustalo. Náckové už neorganizovali výpravy na Romy v tlupách, ale o útociích jsme se čas od času dozvídali. Jednou z obětí takového útoku byl i můj otec. Vracel se večer domů, když se kolem něj seběhla banda a napadli ho. Rasisticky mu nadávali a kopali do něj na zemi. Nikdo nic neviděl, nikdo dodnes nic neví.

V malém městě je to opravdu těžké. Je velmi pravděpodobné, že tady potkávám Ivanova vraha. Nebo spíš víc lidí, kteří vědí o jeho smrti. Možná si můj syn hraje na hřišti s dětmi někoho, kdo byl tehdy u Dědy v pokoji. Možná v hospodě vedle u stolu sedí ten, kdo napadl mého otce.

Nástrahy malého města

Vím to dnes a věděl jsem to tehdy, den po útoku. Když jsem šel s mámou do krámu, potkali jsme po cestě tetu – její sestru. Máma jí řekla, co se otcí v noci stalo, a ve mně to vřelo. Jako naschvál šel kolem kluk asi v mém věku a v zelené bundě s nášivkou se slovenským státním znakem. Neptal jsem se ho na životní postoje. Kouknu – vidím. Pro mě byl nácek a v hněvu jsem na něj zařval, ať se ani nedívá a jde dál. On samozřejmě nemohl tušit, co se děje. Jen něco zamumlal a šel.

Malé město. V takovém prostředí nepotkáváte jen ty, kteří napadli vašeho otce. Ale i ty, které jste verbálně napadli vy. Za pár dní poté, co vybublal můj hněv, jsem toho kluka potkal ve městě. Šli jsme proti sobě po chodníku. Zastavil mě s otázkou, proč jsem na něj křičel. Řekl jsem mu, že se omlouvám, že jsem byl rozrušený, a ať na to zapomene. Jenže on měl slzný sprej a použil ho. Nastalo totální zatmění, v jehož důsledku jsme na náměstí ze sebe navzájem začali rvát košile. Dva asi sedmnáctiletí studenti středních škol. Naštěstí brzy přišli policajti a udělali pořádek. A naštěstí z toho ani jeden z nás neměl další problémy.

Ano, naštěstí. Tak jak to píšu, tak to opravdu myslím. Malé město. Samozřejmě, že jsem se s tím klukem ještě mnohokrát setkal. A dnes jsme kámoši,

součástí stejné party, která spolu jezdí k moři, na hory, na kolo, na tancovačky. On totiž nebyl úplně nácek a já také nejsem žádný zuřivý mstitel. Oba víme, že se spolu musíme naučit žít. Jsme součástí stejné komunity. Tak jsme si to vyříkali a šlo to.

Protože musíme žít spolu

Nevím, jak bych reagoval, kdybych se teď po letech dozvěděl, kdo ublížil Dědovi. Nebo kdo se podílel na zabití Mondara. A asi bych stále cítil hněv, kdybych se dozvěděl, kdo napadl mého otce. Byl by to ale hněv vůči konkrétním osobám. Nikdy ne vůči všem gádžům. My spolu prostě musíme žít.

Jizvy zuřivých devadesátých let zůstávají. Jizvy, ke kterým se pořád někdo vrací. Třeba já. Nejde mávnout rukou a zapomenout. Stejně tak s tím ale neumím udělat ani nic jiného. Rozhodně ne ze dne na den. A proto díky všem, kteří se snaží o to, abychom žili opravdu více spolu. Aby se už rasismus devadesátek neopakoval.